

YU ISSN 0350-185x
UDK 808

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XXXIX

Уређивачки одбор:

др *Даринка Горџан-Премк*, др *Ирена Грицакџић*, др *Милка Ивић*, др *Павле Ивић*,
др *Радослав Кайиџић*, *Блаже Конески*, др *Тине Лоџар*, др *Александар Младеновић*,
др *Асим Пецо*, др *Михајл Пешикан*, др *Живојин Ситанојчић*, др *Драго Ћујић*

Главни уредник
МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1983

О ЈЕЗИКУ И ГОВОРУ СА ИНТЕРПРЕТАЦИЈСКОГ СТАНОВИШТА

1. Дихитомија *језик — говор* је од првог објављивања *Курса опште лингвистике* Фердинанда де Сосира једна од најактуелнијих и најчешће претресаних општелингвистичких тема. Иако је ушла у фонд основних појмова савремених лингвистичких теорија, о њеној суштини се и даље интензивно расправља. Као што често бива у сличним случајевима, премда постоји доста познатих радова о овом питању, обиље предложених тумачења допринело је продубљивању научних сазнања о различитим аспектима онога што би дата дихитомија требало да обухвата, али није битно допринело приближавању гледишта о обиму и садржају појмова који се именују терминима језик и говор, мада се може говорити о извесном груписању гледишта око различитих лингвистичких школа и праваца. Пошто представља камен-темељац сваке савремене лингвистичке теорије, ово питање се поставља пред сваког лингвисту, међутим, због огромног броја радова о природи односа између језика и говора, покушаји да се самостално дође до одговора лако могу да се заврше понављањем онога што је већ негде речено и даљим компликовањем ионако сложене термилошке ситуације у овом домену.¹ То, наравно, не би требало да значи да од проблема треба бежати, било под изговором да је о њему углавном већ све речено, било под изговором да је у питању лингвистички „*perpetuum mobile*” (каких је иначе у лингвистици више, нпр. врсте речи, дефиниција речи, реченице итд.), јер није искључено да у оквиру неке довољно синтетичне и у разним другим аспектима јаке лингвистичке теорије буде понуђено решење које би могло бити прихватљивије него многа досадашња, управо зато што у односу на њих не би било ексклузивно него синтетично-инклузивно.

¹ Најзначајнији део литературе о дихитомији *језик — говор* (*langue — parole*) обухваћен је библиографијом: E. F. K. Koerner, *Bibliographia Saussureana 1870—1970: An annotated classified Bibliography on the background Development and actual Relevance of Ferdinand de Saussure general Theory of Language*, New York (Scarecrow Press), 1972. Селективне библиографије садржане су у различитим критичким издањима *Курса опште лингвистике*, нпр.: F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, édition critique préparée par Tullio de Mauro, Paris (Payot), 1972, стр. 481—495; вид. такође: Ф. де Соссюр. *Труди по јазикознанию*, Москва (Прогресс), 1977, стр. 274—286, где су боље представљени радови совјетских лингвиста.

2. Циљ овога чланка није, нити би могао бити, да се у њему свестрано размотри шта је језик, а шта говор, нити давање нових дефиниција овим појмовима, него да се учини покушај да се језик и говор сагледају у једној равни, у светлу основних појавних облика језичког универзума кроз које човек као *homo sapiens* и *homo loquens* интерпретира стварност која га окружује и којој и сам припада. *Језички универзум* овде се, дакле, схвата као укупност појавних облика језичког феномена, која обухвата и језик и говор и све њихове варијетете, од којих се неки ниже разматрају, односно као приближан еквивалент термина *langage* (код Ф. де Сосира).

Иако дати лингвистички појмови имају статус фундаменталних, њихово означавање у оквирима термилолошких система различитих језика готово увек представља проблем.² Незгоду у вези с термином језички универзум представља чињеница да су код нас већ предлагани и образлагани друкчији термилолошки еквиваленти (или приближни еквиваленти) француског *langage* (у значењу које му је дао Ф. де Сосир). Тако, да се осврнем само на оне који се за предмет овог рада чине релевантнијим, Д. Шкиљан говори о *језичкој дјелатности*, наглашавајући динамички карактер језичког универзума,³ а М. Радовановић употребљава у нешто друкчијем значењу термин *језичка способност* истичући њиме сасвим умесно чињеницу да поред језика и говора постоји и условљава их човеку урођена способност за овладавање и језичким системом (код М. Радовановића: *језичко знање*) и његовим говорним реализацијама (код М. Радовановића: *језичка употреба*).⁴ Чињеница да сам Ф. де Сосир није употребљавао термин *langage* сваки пут у сасвим истом значењу оставила је могућност за његова каснија изнијансирана тумачења, што је, чини се, и овде случај, а одражава се, као што видимо, на термилолошком плану.

Ослањајући се с једне стране на појам и термин *изванјезични универзум*, којим оперише Д. Шкиљан,⁵ а с друге на дистинкцију *језичка способност* / (*језичко знање* / *језичка употреба*), о којој говори М. Радовановић, изгледа нам оправдано увођење термина *језички универзум*, који би као приближни еквивалент термина *langage* обухватао и језик (*langue*) и говор (*parole*), а био супротстављен, као реално потенцијалном, језичкој способности као човековој способности да овлада језичким универзумом, да га изграђује и креативно користи. Поред дистинкције *језички универзум* / *ванјезички универзум* изгледа не мање релевантно разликовање језичког универзума од општег универзума, због тога што језички уни-

² Упор. поменуто издање *Курса опште лингвистике* које је приредио Т. де Мауро, стр. 423—425, или *Енциклопедијски рјечник лингвистичких назива* Рикарда Симеона (том I, Загреб: Матица Хрватска, 1969, стр. 434—435, 612—613).

³ Д. Шкиљан, *Динамика језичких функција*, Загреб, 1976, стр. 17—22 и другде; вид. такође: Н. Мишчевић, *Филозофија језика*, Загреб (Напријед), 1981, стр. 9 и даље. О језику као делатности упор. и код Р. Бугарског, *Лингвистика о човеку*, Београд (БИГЗ), 1975, стр. 171—182. Међутим, Р. Бугарски не употребљава термин *језичка делатност* него језик (и у значењу *langage*).

⁴ М. Радовановић, *Социолингвистика*, Београд (БИГЗ), 1979, стр. 23—33 и даље.

⁵ Д. Шкиљан, *нав. дело*, стр. 20 и даље.

верзум моделира општи универзум (дакле и самог себе као део укупне стварности), а не само ванјезички универзум. Привидна плеонастичност термина општи универзум објашњава се потребом да се истакне његова надређеност у односу на језички и ванјезички универзум као подскупове истог скупа. Ради јасније термилошке дистинкције општи универзум ће даље у тексту бити називан и на уобичајенији начин — стварност.

3. Интересовање за истраживање језичког универзума као динамичког феномена (које, као што је познато, има дубоке корене, чији се почeci, бар у европској лингвистичкој традицији, везују за В. фон Хумболта)⁶ доживело је процват последњих деценија и истакло у први план питања која су раније сматрана ванлингвистичким, односно која нису сматрана лингвистичким у ужем смислу речи. Једно од таквих је и питање *креативности начела* у језику, тачније у језичком универзуму. Оно обухвата низ ужих питања од којих се с лингвистичке тачке гледишта једним од централних чини питање о природи језичке интерпретације стварности. Познато је такође да извешан број основних појмова у лингвистици и психологији, а отуда и неки појмови који су заједнички за обе ове науке, као нпр. појам интерпретације, немају задовољавајуће и шире прихваћене дефиниције. Искрпан одговор на питање шта треба подразумевати под интерпретацијом и у чему је њена суштина, као кључно (или једно од кључних) за разумевање суштине језика и несумњиво сложено и вишестрано, захтевало би и анализу одговарајуће ширине и дубине којој би могли да буду тесни и оквири једне књиге. Зато ћемо овде морати да се задовољамо радном дефиницијом. Са извесним, неизбежним поједностављењима могло би се рећи да се и језик и говор, па према томе и језички универзум у целини, свде на специфичну (по изразу) човекову интерпретацију стварности, односно неког њеног дела, а интерпретирање, као креативан процес, на избор релевантних података, на основу којих се врши језичко моделирање стварности, и на само језичко моделирање. На почетку тог процеса је потреба човека, односно колектива, да се оријентише (а када је реч о интерпретацији на нивоу говора и да неког оријентиса) — у односу на одређени део стварности, или у односу на стварност у целини (када је реч о интерпретацији на нивоу језика).⁷ Према томе, питање о суштини процеса кроз који се

⁶ Упор.: „Језик није продукт делатности (*ёрун*) него делатност (*ёвѣруга*)” (цит. по: В. Гумбольдт, *О различии строения человеческих языков и его влияние на духовное развитие человеческого рода*, у зборнику *Християнство по истории языкознания XIX—XX веков*, саставио В. А. Звегинцев, Москва, 1956, стр. 73).

⁷ О избору као основној претпоставци интерпретативног приступа језику вид. (са различитих лингвистичких и методолошких позиција): R. P. Fawcett, *Cognitive linguistics and social interaction: Towards an integrated model of a systemic functional grammar and the other components of a communicating mind*, Heidelberg (Groos), 1980, стр. 18 и даље; В. А. Звегинцев, *Язык и знание*. — *Вопросы философии*, 1982, I, стр. 74; вид. такође радове В. З. Делићкова: *Формализация и интерпретация в семантике и синтаксисе* (по материјалам америчанској и енглјској лингвистики). — *Известия АН СССР, Серия литературы и языка*, 1973, т. 38, 3, стр. 261—269; *Принципы языковой интерпретации*, у зборнику *Теоретические и прикладные аспекты вычислительной лингвистики*, Москва, 1981, стр. 89—106 и друге.

универзум моделира у језичком универзуму могло би се са овако назначених позиција о том процесу свести на следеће: језик представља процес и резултат колективне интерпретације стварности, а говор процес и резултат њене индивидуалне интерпретације, која је, очигледно, иако посебна, ограничена претходном. Другим речима, језик се може посматрати као примарна интерпретација стварности, а говор као секундарна интерпретација неког њеног дела.

Горња констатација само у најопштијим цртама одређује однос између језика и говора као између две квалитативно и квантитативно различите, иако повезане интерпретације. Ако се дата дихотомија ближе размотри са истог (интерпретацијског) становишта, у овом односу може се видети не двочлана него вишечлана структура представљена низом узајамно условљених интерпретација.

4. Најобухватнија је, несумњиво, интерпретација стварности на нивоу језика као *социоекста*, којом ниједан његов представник не располаже у целости нити је, с обзиром на његова индивидуална искуства реинтерпретира у потпуности верно. Нижи ниво језичке интерпретације, *идиоекста*, одређен је с једне стране социоектом, а са друге специфичностима индивидуалног сазнавања стварности.⁸ На пример, интерпретација денотата 'часовник' није иста на нивоу социоекста и на нивоу идиоекста једног часовничара.⁹ Пошто ће даље бити речи и о другим видовима језичке интерпретације стварности, ради боље прегледности они ће бити означавани и симболички: словом *I* и нумеричким индексом који указује на ниво интерпретације у односу на социоекст (I_1). Интерпретација на нивоу идиоекста (I_2) је, дакле, деривирана из претходне.

5. Говор се обично, и у начелу прихватљиво, тумачи као реализација (материјализација) језика, тачније одређених његових јединица и правила. Са становишта које нас овде интересује продуктивна говорна активност представља реинтерпретирање одређене интерпретације која постоји на нивоу идиоекста (I_2), мање или више од ње удаљена у зависности од специфичности конкретног објекта или ситуације који се говорним чином денотирају. Пошто те две интерпретације, иако су сличне и иако прва у великој мери условљава другу, нису исте, има основа да се говори о посебној интерпретацији на нивоу продуктивне говорне активности

Будући да се у овом раду интерпретација објашњава кроз потребу за оријентисањем у стварности и (као процес — интерпретирање) кроз само оријентисање, тј. одабирање релевантних елемената у односу на које се локализују остали према хијерархији њихове релевантности, то отвара могућност за локалистички приступ питањима језичке интерпретације. (Приказ локалистичке концепције језика вид. у: J. Lyons, *Semantics*, том 2, Cambridge (Cambridge University Press), 1977, стр. 718—725).

⁸ На двоструку, социјално-индивидуалну природу језика указује Ф. де Сосир на стр. 25 и 30 помињаног издања *Курса опште лингвистике*. Може се, несумњиво, говорити и о стратификацији социоекста, на пример: локални говор — дијалект — стандардни језик, што се овде ради поједностављења излагања оставља нерашчлањено и обухвата општим појмом социоекста (о томе вид.: Д. Шкиљан, *Од хоризонталне ка вертикалној стратификацији језика*, Наше теме, 1980, XXIV, 6, стр. 954).

⁹ Овде и даље ће код навођења примера денотат бити обележаван једноструким наводницима, интерпретација двоструким, а њен говорни израз курзивом.

(I_3). Разлика између I_2 и I_3 своди се у суштини на разлику између не-актуализоване и актуализоване интерпретације. Ако актуализација изостане, нпр. *Рибе иливају, а ишнице леише* (у генеричком значењу) онда је интерпретација датих денотата на нивоу I_3 иста као на нивоу I_2 , односно I_3 је само издвојени део I_2 . Супротно овоме свака актуализација значи и квалитативно нову интерпретацију.

У сложенијим случајевима, када је нпр. денотат до те мере специфичан да није довољно деривирати I_3 из I_2 да би он био адекватно интерпретиран, прибегава се попуњавању I_2 — било из I_1 , било из нечијег (не пошљаочевог) идиолекта (I_n). Најједноставнији пример: у недостатку језичке јединице у свом идиолекту, којом би означио и интерпретирао одређени денотат, говорно лице може да посегне за речником, или да некога упита „како се то каже”, а може и да употреби језичку јединицу за коју зна или претпоставља да би је други у сличним случајевима употребили.¹⁰ Ова трећа могућност указује на то да говорно лице осим сопственог идиолекта располаже и извесним фондом знања о интерпретацијама одређених денотата карактеристичним за нека друга лица, односно фондом фрагмената туђих идиолеката. За успешно комуницирање је свакако обично најрелевантније познавање идиолекта саговорника. Ту су у принципу могуће две ситуације: (а) да говорно лице жели да упозна саговорника са својом интерпретацијом одређеног денотата, (б) да говорно лице жели да прикрије своју интерпретацију, тј. да жели да саговорнику презентира неку другу интерпретацију, дакле оно што се у обичном нетерминолошком речнику именује као лагање. Наравно, врло су честе и контаминације случајева (а) и (б), тј. оно што се обично именује као полуистина, с нагласком на (а) или (б).

У том смислу, дакле, може се разликовати интерпретација коју говорно лице у процесу комуникације даје одређеном објекту или ситуацији (она може бити језички оформљена на нивоу тзв. унутрашњег говора) од интерпретације коју шаље у говорној поруци (I_4) и која не мора бити идентична с његовом „приватном” интерпретацијом. Првој би одговарао назив *унутрашња* (или субјективна), а другој *спољашња* (објективна) пошљаочева интерпретација. На пример, денотат 'новокомпонована народна музика' у унутрашњој пошљаочевој интерпретацији може имати квалитатив „шунд” који ће бити изостављен у његовој спољашњој интерпретацији оформљеној у синтагми *народна музика*. Узмимо други пример: ситуација 'воз стиже у 21.00' може добити унутрашњу пошљаочеву интерпретацију „воз стиже тек у 21.00”. Уколико говорно лице као пошљалац поруке (и интерпретације) претпоставља да би саговорник као прималац исту ситуацију интерпретирао као „воз стиже већ у 21.00”, и ако жели да се са саговорником интерпретацијски солидарише, он може тако да оформи поруку да она упућује на интерпретацију

¹⁰ Реч је о тзв. пасивном знању језика, које је заправо само условно „пасивно” јер, уколико се стекну одређени услови, а пре свега ако постоји одговарајућа мотивација, оно може постати активно; упор. у студентском жаргону „извадио је то (одговор) из малог мозга”. Исто тако је могућ и обрнут процес фиксирања у изразу „стао му мозак”.

која му је у датом тренутку потребна, иако је супротна његовој унутрашњој интерпретацији. Могућност да I_3 буде или не буде једнако I_4 условљена је између осталог чињеницом да пошilhaлац поред сопственог идиолекта располаже и фондом „туђих интерпретација”. Он се тим фондом служи и у најбољој намери кад год жели да избегне неспоразуме, тј. погрешне интерпретације од стране прималаца порука које шаље, прилагођавајући свој начин интерпретирања начину на који би то учинио прималац (ту су ипак често неизбежни помаци и на плану садржаја). За ово постоји мноштво примера из свакодневне језичке комуникације: обраћање образованијег човека мање образованом, преношење научних сазнања у научно-популарне и публицистичке поруке, обраћање одраслих деци и сл.

Интерпретација на нивоу оформљене поруке коју говорно лице шаље такође, дакле, припада том лицу без обзира на то да ли је $I_3 = I_4$ или $I_3 \neq I_4$. Интерпретација коју у поруци прималац „прочита” може бити врло блиска I_4 а у толикој мери и I_3 (ако је $I_3 = I_4$), али се о њиховој потпуној еквивалентности не би могло говорити, што је у лингвистици већ одавно уочено и везује се такође за име В. фон Хумболта, односно за концепцију језичке релативности.¹¹ У смислу последње дистинкције $I_4 : I_5$ (предложена интерпретација — примљена интерпретација) умесно је говорити о двострукости плана садржаја сваког текста, па и шире — сваког знака.¹² Он поседује и I_4 и I_5 и у подједнакој мери припада и пошilhaоцу и примаоцу. Узмемо један карактеристичан пример: оно што дежурни метеоролог саопштава телевизијским гледаоцима о кретањима циклона или антициклона има један садржај (= интерпретацију датог денотата) за метеоролога, а други, ужи и мање или више друкчији за већину гледалаца. Степен разлике између I_4 и I_5 представља уједно степен (не)разумевања поруке, односно могућности неспоразума у комуникацији. Интерпретација извесног денотата коју је прималац видео у тексту поруке резултат је контаминације његових знања или претпоставки о претходним интерпретацијама истог низа. Другим речима, I_5

¹¹ О том питању постоји такође обимна литература, вид. нпр. информативну монографију: R. L. Brown, *Wilhelm von Humboldt's Conception of Linguistic Relativity*, The Hague — Paris (Mouton), 1967 (= *Janua Linguarum, Series Minor, LXV*). Античка размишљања о истом проблему приказана су у раду М. Чуљка: *Језик и стварност, Ойшћилчички и језичке изјзе анићкој доба* (прилог историји тезе о језичкој релативности), *Филозошки преглед*, 1930, вол. 18, 1 — 4, стр. 47—61).

¹² Упор. код Ц. Лича *intended meaning и interpreted meaning*: G. Leech, *Semantics*, Harmondsworth (Penguin Books Ltd), 1974, р. 24). Упор. такође дефиницију знака као објекта перцепције код В. Дорошэвског: „знаком naturalnym nazywamy každy przedmiot postrzeżenia (obiekt percepcji), który może się dla nas stać punktem wyjścia wniosku o istnieniu pewnego przedmiotu pozostającego z danym przedmiotem postrzeżenia w związku przyczynowym. Myśl o związku przyczynowym jest moją interpretacją tego, co widzę...” (W. Doroszewski, *Elementy leksykologii i semiotyki*, Warszawa (PWN 1970), с. 107). Однос између предложене и примљене интерпретације посебно је подробно проучаван са филозофског становишта, у оквиру херменевтике, у новије време више у вези с интерпретацијом и разумевањем књижевног дела (вид. о томе код Н. Мишчевића, *наз. дело*, стр. 73—89, са добром библиографијом).

је заправо приближна реконструкција I_4 ¹³ неизбежно обојена интерпретацијом истог денотата од стране самог примаоца, тј. његовом унутрашњом интерпретацијом (I_6) условљеном у извесној мери и његовим идиолектом (I_7) као личном језичком интерпретацијом укупне стварности која му је позната.

6. Ланац интерпретација овде може да се прекине, пре свега ако се прекида комуникативни однос, или ако даљи ток комуникације није релевантан за допунску интерпретацију или реинтерпретацију дате језичке поруке. Уколико се ланац интерпретација наставља, могућа су два његова правца: (а) прималац преузима функцију пошиљаоца и обавештава било говорно лице из претходног односа о томе како је поруку интерпретирао (нпр. са циљем да провери адекватност интерпретације, тип *Да ли ти значи...?*, *Хоћеш ли ишме да кажеш...?* и сл.), било неке нове примаоце, при чему се читав описани процес понавља с том разликом што I_7 постаје I_2 у новом ланцу интерпретирања (осим ако се порука преноси читавице, тип *Х каже „...“*, јер се у том случају нови прималац прикључује директно на I_4 претходног ланца интерпретација). Интерпретација и њен говорни израз могу тако да живе у језичком колективу краће или дуже време, док су релевантни за чланове тог колектива, односно док услед више поновљених циклуса не изгубе свој идентитет.¹⁴ Други правац у којем се може одвијати ланац интерпретација усмерен је ка социолекту. Сваки циклус који интерпретација прође од I_1 до I_7 акумулира у њој већу моћ да се одржи у I_1 , или, једноставније речено, што се нека језичка јединица (и, разуме се, интерпретација одређеног дела стварности која иза ње стоји) ређе употребљава, већа је вероватноћа да ће да испадне из система. Фреквенција кружења интерпретације у језичком универзуму има, међутим, и другу страну. Уколико услед дејства нечијег идиолекта (или више идиолеката) или неких других фактора интерпретација постане мање или више „померена“ у односу на почетну и као таква настави хоризонтално кружење довољно дуго да се с њом упозна већи број говорних представника датог социолекта, она може у таквом „помереном“ виду да се врати у социолект замењујући претходну интерпретацију, од које је постала, или коегзистирајући с њом (случајеви полисемије или хомонимије). Пут од иновације у идиолекту до иновације у социолекту одређен је великим бројем фактора, који за овај предмет нису релевантни. Релевантна је чињеница да интерпретација неког дела стварности може да допре из идиолекта у социолект, а одатле се опет наставља вертикално (од социолекта ка говору и назад) кружење информације у језичком универзуму.

Узајамну условљеност говора језиком и језика говором врло експлицитно је формулисао сам Ф. де Сосир у рукопису који није обухваћен

¹³ А такође I_3 , уколико прималац претпоставља да $I_3 \neq I_4$. Тако, на пример, први корак у поступку психоанализе представља реконструкција I_3 на основу I_4 (вид. о томе код Е. Бенвениста: *Описке о функцији језика у Фројдовом ошкрићу*, у књ. *Проблеми ошкрићу лингвистике*, Београд (Нолит), стр. 81).

¹⁴ То, наравно, важи за интерпретације које полазе од I_2 , тј. интерпретацијске иновације, али не и за оне које полазе од I_1 .

познатим издањем *Курса опште лингвистике* него је објављен касније: „*Il n'y a rien dans la langue qui n'y soit entré (directement ou indirectement) par la parole . . . Réciproquement, il n'y a de parole possible que grâce à l'élaboration du produit qui s'appelle la langue, et qui fournit à l'individu les éléments dont il peut composer sa parole . . .*”.¹⁵

Као што се из напомена уз овај текст могло закључити, поједине карике у ланцу интерпретација стварности кроз језички универзум у науци су већ познате, али се именују на различите начине и не посматрају увек са интерпретацијског становишта. Оно што се овде жели истаћи, а што другде, колико нам је познато, није на овај начин истицано, јесте чињеница да се различити нивои интерпетације у језичком универзуму налазе у системским односима који су организовани на кружном принципу. У ствари, ако би се инсистирало на прецизности термилошке метафоре, требало би говорити и о интерпретацијским односима спиралне природе будући да је констатована могућност да I_1 у новом циклусу интерпретирања стварности кроз језички универзум не буде идентично са I_1 из претходног циклуса (реч је о уласку интерпретацијске иновације у језички систем на нивоу социолекта). Тако, на пример, сазнања о језику до којих је дошао Ф. де Сосир представљала су прво нову интерпретацију денотата 'језик' само на нивоу Сосировог идиолекта. Пошто је дата интерпретација, прошавши велики број хоризонталних циклуса, ушла у социолект (лингвистички термилошки систем) отпочет је нови круг у историјској спирали интерпретирања денотата 'језик' у језичком универзуму.

7. У закључку изложеног погледа на језички универзум као динамички и креативни феномен кроз који се непрекидно остварују процеси човековог интерпретирања и моделирања стварности потребно је, пре свега, констатовати да постоје различити нивои и облици таквих интерпретација, који се међу собом разликују у првом реду с обзиром на то да ли се ради о интерпретацији укупне познате стварности, тј. универзума, или одређеног њеног дела. У првом случају реч је о интерпретацији на нивоу језика, у другом о интерпретацији на нивоу говора. Даље је у оба случаја релевантан критеријум односа учесника у језичкој комуникацији према одређеном типу интерпретације. Интерпретације на нивоу језика могу се поделити на *унутрашњу* (идиолект) и *спољашњу* (социолект) у зависности од тога шта припада субјекту, а шта колективу чији је он члан. Ни идиолект ни социолект нису хомогене природе. Према истом принципу „унутра/споља” (или: „централно/периферно”) у идиолекту се разликују његов активни и пасивни део, а у социолекту његови стратуми (на пример, локални говор — дијалект — стандардни језик),¹⁶ од којих је сваки који је за датог говорног представника ближи опозитивно постављен према осталима у однос који се такође може формулисати у терминима „унутра/споља”. Исти критеријум применљив је и за дифе-

¹⁵ R. Godel, *Les sources manuscrites du cours de linguistique générale de F. de Saussure*, Genéve (E. Droz) — Paris (Minard), 1957, стр. 155.

¹⁶ Вид. напомену 8.

ренцирање говорних интерпретација, и пошиљаочевих и примаочевих, које, као што је било речено у т. 6, могу бити или унутрашње (неексплициране: I_3 , I_6 , односно чије је експлицирање факултативно) и спољашње (предложени су термини *йредложена* (I_4) и *йримљена* (I_5) интерпретација), које су везане за вербално оформљење поруке.

Начин на који је принцип кружења интерпретације у језичком универзуму овде скициран говорио би у прилог оним не малобројним лингвистима који сматрају да је дихотомија *језик* — *јовор*, премда у основи тачан, ипак сувише поједностављен модел језичког универзума. За разлику од њега кружни модел омогућује да се прикаже и принцип функционисања језичког универзума, тј. његова динамичка страна, као и „људски фактор” (креативно начело) као основна покретачка снага те динамике.

Нови Сад

Предрај Пипер

Резюме

Предраг Пипер

О ЯЗЫКЕ И РЕЧИ С ИНТЕРПРЕТАТИВНОЙ ТОЧКИ ЗРЕНИЯ

В настоящей статье предпринята попытка рассмотрения взаимоотношения между языком и речью с точки зрения языковой и речевой интерпретации действительности. Вследствие динамического характера речевой деятельности, охватывающей все планы проявления и языка и речи, содержащаяся в ней интерпретация человеком окружающего его мира является постоянно изменчивой. В статье предлагается моделирование этих изменений в виде „круговоротной” цепочки интерпретаций.